

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ**

Кафедра правознавства

**ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«ЮРИДИЧНА ЛОГІКА»**

з підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Галузь знань	D Бізнес, адміністрування та право
Спеціальність	D8 Право
Освітньо-професійна програма	Право

Полтава 2025 рік

Розробник/укладач програми:

Олена Горбань – кандидат філософських наук, доцент кафедри правознавства Полтавського університету економіки і торгівлі.

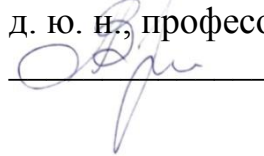
Рецензенти програми:

Володимир Божко, д. ю. н., доцент, завідувач кафедри конституційного, адміністративного, екологічного та трудового права Полтавського юридичного інституту, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого;

Петро Захарченко, д. ю. н., професор, професор кафедри історії та теорії права та держави Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Програма навчальної дисципліни «Юридична логіка» обговорена і схвалена на засіданні кафедри правознавства,
протокол засідання кафедри від 27 травня 2025 року № 10.

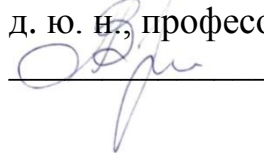
Завідувач (начальник) кафедри правознавства
д. ю. н., професор

 Галина ЛАВРИК

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньо-професійної програми «Право»
з підготовки здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
зі спеціальності D8 Право

галузі знань D Бізнес, адміністрування та право
д. ю. н., професор

 Галина ЛАВРИК

Анотація навчальної дисципліни.

Юридична логіка походить із загальної філософської науки логіки, яка вивчає універсальні форми і закони мислення та побудови правильних міркувань. Вони є науково-методологічною основою усіх наук і навчальних дисциплін, у тому числі юридичних. Водночас юридична логіка пов'язана з філософією права в сенсі вивчення особливостей мислення та побудови правильних міркувань мовою права.

Класична (формальна) логіка досліджує форми і способи отримання нових знань безвідносно до їх змісту. У цьому полягає *загальнонаукове значення* логіки. *Спеціальне значення* юридичної логіки для юристів полягає, по-перше, у врахуванні нею особливостей формальної визначеності права *різними мовами* народів світу. По-друге, право спрямоване на *пошук істини у вирішенні спорів*, що потребує специфічних *процедурних засобів*. Відповідно, формальна логіка в складі юридичної логіки вчить знаходити й формулювати належні для правової оцінки суперечливих інтересів поняття, судження, умовиводи. По-третє, юридична практика відзначається *дискусійним характером* інтелектуальних змагань осіб у процесах обговорення та вирішення спорів. Тому опанування юристами особливостями формування *аргументативних міркувань* для *достатньо доказових* рішень є необхідним елементом їх професійних компетентностей.

Незнання законів та правил логічного мислення й побудови правильних та доказових юридичних міркувань, невміння користуватися ними в професійній діяльності призводять до помилок, які мають юридичні наслідки.

У результаті вивчення юридичної логіки здобувачі вищої освіти, у взаємозв'язку з вивченням інших професійних навчальних дисциплін, опановують компетентності відповідно до вимог державного стандарту.

Résumé de la discipline académique.

La logique juridique vient de la science philosophique générale de la logique, qui étudie les formes et les lois universelles de la pensée et construit un raisonnement correct. Ils constituent la base scientifique et méthodologique de toutes les sciences et disciplines éducatives, y compris juridiques. Dans le même temps, la logique juridique est liée à la philosophie du droit dans le sens de l'étude des particularités de la pensée et de la construction d'un raisonnement correct dans le langage du droit.

La logique classique (formelle) examine les formes et les méthodes d'obtention de nouvelles connaissances quel que soit leur contenu. C'est le sens scientifique général de la logique. L'importance particulière de la logique juridique pour les juristes consiste, d'abord, à prendre en compte les particularités de la certitude formelle du droit dans les différentes langues des peuples du monde. Deuxièmement, le droit vise à rechercher la vérité dans la résolution des litiges, ce qui nécessite des moyens procéduraux spécifiques. En conséquence, la logique formelle en tant que partie de la logique juridique enseigne à trouver et à formuler des concepts, des jugements et des conclusions appropriés pour l'évaluation juridique des intérêts conflictuels en vue de la résolution des différends. Troisièmement, la pratique

juridique se caractérise par le caractère discutable des compétitions intellectuelles entre individus dans les processus de discussion et de résolution des litiges. Par conséquent, la maîtrise par les avocats des particularités de la formation d'un raisonnement argumentatif pour des décisions suffisamment probantes est un élément nécessaire de leurs compétences professionnelles.

L'ignorance des lois et des règles de la pensée logique et de la construction d'un raisonnement juridique correct et probant, l'incapacité de les utiliser dans les activités professionnelles conduisent à diverses erreurs qui ont des conséquences juridiques.

Grâce à l'étude de la logique juridique, les étudiants de l'enseignement supérieur, en relation avec l'étude d'autres disciplines de formation professionnelle, acquièrent des compétences conformément aux exigences de la norme de l'État.

Annotation of educational discipline.

Legal logic comes from the general philosophical science of logic, which studies universal forms and laws of thinking and building correct reasoning. They are the scientific and methodological basis of all sciences and educational disciplines, including legal ones. At the same time, legal logic is related to the philosophy of law in the sense of studying the peculiarities of thinking and building correct reasoning in the language of law.

Classical (formal) logic examines the forms and methods of obtaining new knowledge regardless of their content. This is the general scientific meaning of logic. The special significance of legal logic for lawyers consists, first, in taking into account the peculiarities of the formal certainty of law in various languages of the peoples of the world. Secondly, law is aimed at finding the truth in resolving disputes, which requires specific procedural means. Accordingly, formal logic as a part of legal logic teaches to find and formulate concepts, judgments, and conclusions appropriate for the legal assessment of conflicting interests for the resolution of disputes. Thirdly, legal practice is characterized by the debatable nature of intellectual competitions of individuals in the processes of discussion and dispute resolution. Therefore, mastering by lawyers the peculiarities of forming argumentative reasoning for sufficiently evidentiary decisions is a necessary element of their professional competences.

Ignorance of laws and rules of logical thinking and construction of correct and evidential legal reasoning, inability to use them in professional activities lead to various mistakes that have legal consequences.

As a result of the study of legal logic, students of higher education, in connection with the study of other professional educational disciplines, acquire competencies in accordance with the requirements of the state standard.

Вступ

Програма навчальної дисципліни «Юридична логіка» укладена відповідно до освітньо-професійної програми «Право» з підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності D8 Право галузі знань D Бізнес, адміністрування та право, що розроблена на основі Стандарту вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право, затвердженого та введеного в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 20 липня 2022 року № 644 з урахуванням змін, внесених Постановою Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 1021 «Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти».

Зарубіжний досвід викладання логіки здобувачам вищої юридичної освіти першого (бакалаврського) рівня свідчить про відсутність єдиних стандартів і розмаїття підходів до назв і змісту навчальних дисциплін, так чи інакше пов'язаних із логікою, в окремих університетах різних країн. Проте помітним є акцентування уваги в зарубіжних університетах не на кількості й назвах таких навчальних дисциплін, а на необхідних юристам компетентностях, здобуттю яким має підпорядковуватися навчальний процес. У цьому зв'язку запит на логіку під тими чи іншими назвами навчальних дисциплін присутній і його слід враховувати при викладанні логіки в Україні.

Так, наприклад, Брюссельська школа управління, Бельгія, орієнтує підготовку бакалавра з міжнародного та європейського права на формування таких компетентностей як критичне мислення, оволодіння академічним письмом і дослідницькими методами. Відповідно, передбачається викладання вступних навчальних дисциплін: «Вступ до академічного письма та критичного мислення», «Проміжні якісні методи дослідження», а затим – дисципліни «Юридичний аналіз, дослідження та написання» (URL: <https://www.brussels-school.be/education/ba-international-and-european-law/curriculum>). У програмі підготовки бакалаврів за спеціальністю «Цивільне право» Університету Голвея, Ірландія, указується викладання схожих за спрямованістю навчальних дисциплін: «Розуміння права» та «Критичне мислення для юристів» (URL: <https://www.bachelorsportal.com/studies/72260/civil-law.html#content:contents>).

В університетах Великої Британії у програмах підготовки бакалаврів з юридичних спеціальностей авторкою виявлено схожі орієнтації. Так, у Ноттінгемі, за спеціальністю «Бакалавр права з французькою мовою та французьким правом», змістовий модуль «Вступ до права та теорії права» спрямовує здобувачів вищої освіти на оволодіння основними методами юридичного дослідження та аргументації (URL: <https://www.nottingham.ac.uk/studywithus/ugstudy/courses/UG/Law-with-French-and-French-Law-BA-Hons-U6ULWFFLY.html>); у Кембриджі, Едж Хілл, за спеціальністю «Право і політика», викладання навчальних дисциплін «Правові методи та системи», «Навички юристів» також має схожу спрямованість (URL: https://www.bachelorsportal.com/studies/158545/law-with-politics.html?ref=search_card#content:contents); в Оксфорді, за спеціальністю

«Право (юриспруденція)», у програмі підготовки бакалаврів анонсується мета навчити здобувачів вищої освіти засвоювати та аналізувати складну інформацію, будувати аргументи, писати з точністю та ясністю й мислити. Відповідно зазначеній меті передбачено викладання навчальної дисципліни «Дослідницькі навички та програма тестування» (URL: https://www.bachelorsportal.com/studies/77280/law.html?ref=search_card#content:contents).

В університетах Нідерландів у структурах програм підготовки бакалаврів права поширена назва навчальної дисципліни «Юридичні навички». Зокрема, в університетах Гааги, (URL: https://www.bachelorsportal.com/studies/18227/international-and-european-law.html?ref=search_card#content:contents), Гронінга (URL: <https://www.bachelorsportal.com/studies/38375/international-and-european-law.html?ref=recommendations&page=study&type=carousel&position=3&score=0.075782#content:contents>). В університеті Тілбурга, передбачено викладання навчальних дисципліни «Методи і прийоми» та «Навички академічної і юридичної комунікації» (URL: <https://www.tilburguniversity.edu/nl/onderwijs/bacheloropleidingen/global-law/programma-en-vakken>).

В Україні, за оцінкою Голови Конституційного Суду України С. Головатого, рівень навчання юристів не відповідає європейським стандартам юридичної освіти. У більшості випадків у юридичних текстах цілком відсутні юридична мова і сутність та логіка обґрунтування рішення (URL: <https://pravo.ua/articles/anomalna-osvita/>).

В результаті аналізу вітчизняного досвіду викладання логіки здобувачам вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності Д 8 Право галузі знань Д Бізнес, адміністрування та право й обґрунтування власної позиції доходимо висновків, що полягають, зокрема, в констатації аналогічного зарубіжному досвіду плюралізму концептуальних підходів до назв і змісту навчальних програм. Проте суттєвою відмінністю є збереження основоположного поняття «логіка» у цих назвах. Концептуальні відмінності виявляються у предметі викладання. Три основні варіанти знаходять вияв у назвах: «Логіка» (у сенсі класичної, формальної логіки); «Логіка для юристів (або юристам)» (у сенсі врахування при викладанні класичної логіки особливостей сфери права); «Юридична логіка» (у сенсі особливого предмету)¹. В Україні університети більш відкриті в оприлюдненні змісту навчальних програм з логіки. Самі програми, як правило, не публікуються. Проте опосередковано їх зміст доступний за публікаціями робочих навчальних програм, як наприклад, Харківського національного університету внутрішніх

¹ Горбань О.В. Проблематика викладання логіки здобувачам спеціальності «Право». *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. Випуск 80: частина 2.* 2023. С. 416–420. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.66>; Горбань О.В. Логіка обґрунтування правових норм і правозастосовних рішень як проблема правового регулювання в Україні. *Державотворення та правотворення в умовах війни та післявоєнний період: збірник тез доповідей учасників Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 15 грудня 2023 року)* / Упорядники: Д.С. Забзалюк, В.О. Кучер. Львів: ЛьвДУВС, 2023. С.42–44. file:///C:/Users/User/Documents/Downloads/15_12_2023.pdf

справ², Запорізького національного університету³, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича⁴. Також за публікаціями відповідних начальним програмам підручників і навчальних посібників. Наприклад, підручника «Логіка для юристів»⁵ і навчального посібника «Юридична логіка»⁶.

Загалом в Україні помітна тенденція до утвердження й поширення викладання курсу «Юридична логіка». Авторська програма навчальної дисципліни «Юридична логіка» укладена на основі власного досвіду викладання логіки та творчого осмислення програм інших авторів. Провідною ідеєю програми є поєднання формальних та неформальних підходів у сучасній логіці загалом та, зокрема, юридичній логіці. На доцільності такого викладання логіки юристам наголошує професор кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, м. Київ, О.І. Гвоздік⁷. Ця позиція відповідає й вивченому авторкою зарубіжному досвіду в аспекті орієнтації на *аргументативне й критичне* мислення юристів. Предметом неформальної логіки є аргументативне міркування.

Предметом юридичної логіки як навчальної дисципліни є закономірності і форми правильного, критичного й аргументованого мислення та міркувань мовою права.

Метою навчальної дисципліни «Юридична логіка» є опанування здобувачами закономірностями і формами правильного, критичного й аргументованого мислення та міркувань мовою права.

Програмні компетентності відповідно до освітньо-професійної програми:

загальні:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК1);
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК2);

спеціальні (фахові, предметні):

- здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти (СК11);
- здатність до критичного та системного аналізу правових явищ (СК13);

² Робоча програма навчальної дисципліни «Юридична логіка» обов'язковий компонент освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 081 Право (поліцейські). Харків, 2023. 20 с. URL: <https://nm2.univd.edu.ua/discipline/149121>.

³ Робоча програма навчальної дисципліни «Логіка правника» підготовки першого бакалаврського рівня вищої освіти очної (денної) та заочної (дистанційної) форм здобуття освіти спеціальності 081 Право освітньо-професійна програма Право. 2022 рік. 14 с. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=11205>

⁴ Робоча програма навчальної дисципліни «Юридична логіка» складена відповідно до освітньої програми «Право» підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право, затвердженої вченою радою університету 26 червня 2024 року, протокол № 9. Чернівці, 2024. 16 с. <https://drive.google.com/file/d/1qO7tAtQ1B1DbTbd4UeSK0EL0cN7KocgD/view>

⁵ Логіка для юристів: підручник / В.С. Бліхар, В.В. Левкулич, М.М. Олексюк, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо, О.І. Матвієнко. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2022. 316 с.

⁶ Юридична логіка : навч. посібник / Т.А. Грекул-Ковалик, О.П. Донченко. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 240 с

⁷ Гвоздік О.І. Формальні та неформальні аспекти логіки розслідування. *Філософські та методологічні проблеми права*. . 2021. № 2 (22). С. 61. URL: <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/article/download/1466/1463/>

– здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення (СК16).

Програмні результати навчання відповідно до освітньо-професійної програми:

– визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин (РН1);

– проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел (РН3);

– давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю (РН5);

– пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів (РН19);

– виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки (РН20);

Навчальна дисципліна є **обов'язовою**.

Форма підсумкового контролю знань: залік.

Програмний зміст навчальної дисципліни.

Модуль 1. Поняття і судження

Тема 1. Предмет і значення юридичної логіки.

Визначення логіки. Загальна логіка і юридична логіка. Мислення і міркування як предмет логіки. Процес пізнання, абстрактне мислення та міркування.

Форми чуттєвого пізнання: відчуття, сприйняття, уявлення. Форми абстрактного мислення: поняття, судження, умовивід. Особливості абстрактного мислення. Взаємозв'язок мови, мислення та міркування.

Логічна форма міркувань. Визначення істини. Істинність та хибність міркувань.

Поняття формалізації. Формальна і діалектична логіки. Зв'язок формальної логіки з формальною визначеністю права.

Роль і значення юридичної логіки в пізнанні сутності та специфічних понять права в правотворчості й реалізації права. Взаємозв'язок юридичної логіки з пошуком істини в розв'язанні правових спорів, з формулюванням належних до предмету правової оцінки понять, суджень, умовиводів, з доказовістю та належною аргументованістю позицій та рішень у дискусіях при вирішенні правових проблем.

Тема 2. Юридична логіка як продукт історичного розвитку науки логіка.

Виникнення основ знань про логіку в країнах стародавнього світу. Аристотель – основоположник науки логіка.

Схоластична логіка Середньовіччя та її критика мислителями – гуманістами в епохи Відродження та Просвіти.

Логіка Нового часу. Відкриття методів наукового пізнання: індукції (Ф. Бекон) та дедукції (Р. Декарт). Відкриття Г. Лейбніцем математичної логіки та закону достатньої підстав. Принцип достатнього обґрунтування та його

значення в розвитку права. Виникнення основ юридичної логіки у філософії права Г. Гегеля.

Наука і навчальна дисципліна «Юридична логіка» логіка в XX – XXI століттях.

Тема 3. Поняття як логічна форма юридичного мислення.

Загальна характеристика поняття. Поняття і слово. Логічні прийоми утворення понять: аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення. Зміст і обсяг поняття. Закон оберненого відношення між змістом та обсягом поняття.

Ознаки юридичного поняття: суттєві та несуттєві. Види понять у праві: загальні та одиничні; абстрактні та конкретні; позитивні та негативні; збірні та незбірні; співвідносні та безвідносні; пусті (нульові) поняття.

Відношення між юридичними поняттями. Види відношень між сумісними поняттями: тотожності, перетину, підпорядкування. Види відношень між несумісними поняттями: співпідпорядкування, протилежності, суперечності.

Значення використання знань про логіку понять в діяльності юриста.

Тема 4. Операції з юридичними поняттями.

Визначення юридичних понять: види, правила та можливі помилки. Прийоми, подібні до визначення: опис, характеристика, порівняння, розрізнення. Контекст.

Поділ юридичних понять. Структура поділу понять: ділене поняття, члени поділу, підстава поділу. Правила поділу понять і помилки, можливі при цьому. Класифікація, узагальнення та обмеження юридичних понять. Важливість визначення та поділу юридичних понять.

Тема 5. Судження як логічна форма юридичного мислення.

Загальна характеристика судження. Структура судження: суб'єкт, предикат, зв'язка, кванторне слово. Судження і речення. Хибність та істинність суджень.

Просте судження та його види в праві: атрибутивне, реляційне, екзистенційне. Поділ суджень у праві за якістю: ствердні та заперечні. Поділ суджень у праві за кількістю: загальні, часткові, одиничні. Розподіленість термінів в судженні. Відношення між судженнями. Логічний квадрат.

Загальна характеристика складного судження. Види складного судження у праві. Кон'юнкція. Диз'юнкція. Імплікація. Еквіваленція. Заперечення. Умови істинності складних юридичних суджень.

Модальні судження. Види модальних суджень у праві: алетичні судження, епістемічні судження, темпоральні судження, деонтичні судження та формальний аналіз норм права. Судження в правових контекстах.

Тема 6. Основні закони логіки та їх значення для юристів.

Поняття «логічний закон». Загальна характеристика законів логіки. Закон і закономірність.

Закон тотожності та його застосування у галузі права. Вимоги закону тотожності. Помилки при порушенні закону тотожності та можливі юридичні наслідки.

Закон суперечності та його застосування у галузі права: формулювання та формула закону суперечності. Помилки при порушенні закону суперечності і можливі юридичні наслідки.

Закон виключеного третього та його застосування у галузі права: формулювання та схема закону. Помилки при порушенні закону виключеного третього і можливі юридичні наслідки.

Закон достатньої підстави та його застосування у галузі права. Помилки при порушенні закону достатньої підстави і можливі юридичні наслідки.

Значення законів логіки для юридичної практики.

Модуль 2. Умовивід. Теорія аргументації та її значення в галузі права

Тема 7. Дедуктивні умовиводи.

Загальна характеристика умовиводу. Умовиводи у праві, їх структура.

Особливості дедуктивного умовиводу. Види дедуктивного умовиводу у праві. Безпосередні умовиводи: структура і характер висновку. Види безпосередніх умовиводів у праві: перетворення, обернення, протиставлення предикату.

Опосередковані дедуктивні умовиводи у праві. Простий категоричний силогізм. Будова простого категоричного силогізму. Фігури та модуси силогізму. Правила силогізму стосовно юридичних термінів, правила щодо юридичних засновків, правила фігур силогізму. Ентимема (скорочений силогізм) у праві. Полісилогізм у праві: структура і види. Скорочені і складноскорочені силогізми (сорити і епіхейреми) у праві.

Розділові та умовно-розділові (лематичні) умовиводи у праві: схеми побудови, правила і види (конструктивна та деструктивна дилема).

Роль методу дедукції в юридичній практиці.

Тема 8. Індуктивні умовиводи.

Поняття про індукцію. Види індуктивних умовиводів у праві. Повна і неповна індукція. Ймовірний умовивід. Умови підвищення ступеня ймовірності індуктивного умовиводу. Індукція через простий перелік (популярна). Індукція через аналіз і відбір юридичних фактів. Наукова індукція.

Поняття «причинність». Методи встановлення причинно-наслідкових зв'язків у дослідженні об'єктивної сторони правової поведінки. Метод єдиної схожості. Метод єдиної різниці. Об'єднаний метод схожості та різниці. Метод супровідних змін. Метод залишків.

Індукція в правовій діяльності. Взаємозв'язок методів індукції та дедукції у пізнанні та розумінні права.

Умовивід за аналогією та його застосування в галузі права. Схема міркувань за аналогією. Аналогія властивостей та аналогія відношень. Строга і нестрога аналогія. Вимоги правомірності міркувань за аналогією. Роль умовиводів за аналогією в теоретичній і практичній діяльності юриста.

Тема 9. Теорія аргументації.

Поняття та сутність аргументації як принципу логічного мислення. Доказовість як необхідна умова та принцип права. Структура доведення: теза, аргумент, демонстрація (форма). Види доведення у праві: прямі і непрямі доведення.

Правила аргументації та їх застосування в галузі права: правила формулювання тез, аргументів, демонстрацій (форм). Можливі помилки при порушенні правил формулювання тез, аргументів, демонстрацій (форм) та юридичні наслідки від них.

Критика та її види в галузі права. Спростування як окремий випадок критики у праві. Структура юридичного спростування. Критика тез, аргументів, демонстрацій (форм) у праві. Конструктивна та деструктивна критика у праві. Правила, помилки і хитрощі щодо юридичної тези. Правила, помилки і хитрощі щодо юридичних аргументів. Правила, помилки і хитрощі щодо юридичних демонстрацій (форм). Паралогізми, софізми, логічні парадокси у праві. Значення логічної аргументації в практичній діяльності юриста.

Тема 10. Гіпотеза і версія.

Поняття про гіпотезу та її структура. Гіпотези у праві. Стадії побудови та доведення юридичної гіпотези. Види гіпотези в галузі права: загальна, часткова, одинична. Критерії відбору гіпотез. Наукова гіпотеза. Робоча гіпотеза. Практика як критерій істинності юридичної гіпотези.

Версія як частковий випадок юридичної гіпотези. Визначення юридичної версії, її види; висування, перевірка і спростування юридичної версії. Доведення істинності юридичної версії.

Роль гіпотези у пізнанні сутності юридичних фактів. Роль версії в розслідуванні злочинів.

Тема 11. Логічний аналіз запитань і відповідей в юридичній дискусії і полеміці.

Загальна характеристика запитання. Структура запитання. Передумова запитання. Контекст запитання. Види запитань: відкриті і закриті, прості і складні, логічно коректні і логічно некоректні.

Загальна характеристика відповіді. Види відповіді: правильні і неправильні, сильні і слабкі, хибні відповіді, нерелевантні відповіді. Роль запитань і відповідей в юридичній практиці.

Тема 12. Мистецтво суперечки в праві.

Загальне поняття про суперечку. Види суперечок: суперечка заради істини, суперечка заради переконання, суперечка заради перемоги, суперечка заради суперечки. Учасники суперечки: пропонент, опонент, аудиторія. Коректні та некоректні засоби ведення суперечки.

Види суперечки за формою: дискусія, диспут, полеміка, дебати. Види суперечок за кількістю осіб, що беруть участь в обговоренні: монолог, діалог, полілог.

Культура логічного мислення і її роль в проведенні юридичної суперечки. Мистецтво суперечки в професійній діяльності юриста.

Рекомендовані джерела інформації:

Основні рекомендовані джерела інформації:

1. Бандурка О.М., Тягло О.В. Юридична логіка: підручник. 2-е вид., переробл. і доповн. Х.: Золота миля, 2017. 216 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/81da4c46-6707-414e-9039-87e33c2a247c/content>

2. Грекул-Ковалик Т.А., Донченко О.П. Юридична логіка: навч. посібник. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 240 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8750/Juryd_Logica_%D0%905_%D0%B7%D1%96%20%D0%B7%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8_240.pdf?sequence=1&isAllowed=y

3. Конверський А.Є. Логіка. Підручник для студентів юридичних факультетів. К.: ЦУЛ, 2024. 358 с.

4. Логіка для юристів: підручник / В.С. Бліхар, В.В. Левкулич, М.М. Олексюк, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо, О.І. Матвієнко. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2022. 316 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/44906/1/%D0%9B%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0.pdf>

5. Зленко Н., Пономаренко Т. Юридична логіка: навчальний посібник / уклад. Н. Зленко, Т. Пономаренко. Суми: ФОП Цьома С.П., 2025. 168 с

Додаткові рекомендовані джерела інформації:

6. Бура К.О. Проблема узгодження категорійного апарату сучасної теорії аргументації. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2021. С. 18 – 22. URL: <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i33.1062>

7. Гвоздік О.І. Формальні та неформальні аспекти логіки розслідування. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2021. № 2 (22). С. 56 – 63. URL: <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/article/download/1466/1463/>

8. Горбань О.В. Проблематика викладання логіки здобувачам спеціальності «Право». *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. Випуск 80: частина 2*. 2023. С. 416–420. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.66>

9. Ділі Дж. Основи семіотики / пер. з англ. Львів: Арсенал, 2000. 232 с.

10. Драч Д. Юридична логіка: філософсько-правовий аспект. *Травневі студії*. 2019. С. 261 – 263. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/8364/8363>

11. Дудаш Т. Правова аргументація: загальнотеоретична характеристика: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2024. 744 с.

12. Жадяєв Д.В. Методичні рекомендації з дисципліни «Юридична логіка» (для здобувачів вищ. освіт., спеціальність 081 – «Право» (бакалав. рівень) / уклад. Д.В. Жадяєв. Дніпро: ДДУВС, 2023. 38 с. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/13117>

13. Конспект лекцій навчальної дисципліни «Юридична логіка» обов'язкових компонент освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 081 Право (поліцейські). Харків: ХНУВС, 2023. URL: <https://nm2.univd.edu.ua/download/149195>

14. Логіка для юристів. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. І. Тетарчук, Т. Дяків. К.: Центр учбової літератури, 2021. 150 с.

15. Логіка юридична: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях)/за наук. ред. проф. В.С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 172 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/552/1/%D0%BB%D0%BE%D0%90%D0%B7%D1%96%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8_240.pdf?sequence=1&isAllowed=y

[%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0%20%D1%8E%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%202018.pdf](#)

16. Матвієнко І. Теорія аргументації: формальна contra неформальна логіка. *Філософські обрії*. 2020. № 43. С. 63 – 70. URL: <https://doi.org/10.33989/2075-1443.2020.43.212696>

17. Методологія наукових досліджень: підручник / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань. Харків: Право, 2019. 368 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/OMND.pdf

18. Поцюрко О.Ю. Формально-логічна аргументація в діяльності Європейського Суду з прав людини. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2023. № 1. С. 20–26.

19. Поцюрко О., Поцюрко М. Застосування формальної логіки у діяльності поліцейського щодо забезпечення прав людини. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2023. Випуск 47. С. 140–147.

20. Савкін О. Проблема встановлення істини під час здійснення кримінального провадження. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). С. 162 – 170. URL: <https://elar.naiau.kiev.ua/bitstreams/34420225-d16b-407b-bfaa-a6e977bf4544/download>

21. Тягло О.В. Чи існує особлива юридична логіка? *Форум права*. 2017. С. 188 – 194. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=FP_index.htm_2017_1_33

22. Тягло О.В. Логіка юридичних міркувань. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 349 – 353.

23. Хоменко І.В. Логіка. Теорія і практика: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 328 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Khomenko_Iryna/Lohika_teorii_a_ta_praktyka.pdf

24. Хоменко І., Шрамко Я. Логіка і філософія: грані взаємодії. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Philosophy*. 2021. С. 14 – 23. URL: https://www.researchgate.net/profile/Yaroslav-Shramko/publication/352012246_LOGIC_AND_PHILOSOPHY_LINES_OF_INTERACTION/links/64a4e163c41fb852dd4df7cf/LOGIC-AND-PHILOSOPHY-LINES-OF-INTERACTION.pdf

25. Хребтова А.А., Шуть А. О., Солоха О. В. Логіка як елемент юридичних міркувань та її застосування у складанні юридичних документів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. Випуск 83: частина 3. 2024. С. 434 – 438. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/07/69.pdf>

26. Юридична аргументація. Логічні дослідження: монографія / О.М. Юркевич, В.Д. Титов, С.В. Куцепал та ін.; За заг. ред. О.М. Юркевич. 2-е вид., переробл. та доповн. Х.: Право, 2015. 336 с. URL: https://jurkniga.ua/contents/yuridichna-argumentaciya-logichni-doslidzhennya.pdf?srsId=AfmBOooBeTlv5KN_tVtbD3F6Wd0Eh0c7FXYjhK-PGUKZsUJkvYojFoN9

27. Юридична логіка [Електронний ресурс]: електронні методичні рекомендації до практичних занять з курсу «Юридична логіка» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» / уклад. О.Д. Гринь. Одеса, 2023. 51 с. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/bitstreams/2125f778-c7b3-4651-b1019b89c5882c7a/download>

28. Юркевич О.М. Комплексний характер логіки в юридичній методології. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2019. № 1 (40). С. 39 – 49. URL: <http://fil.nlu.edu.ua/article/view/155749/158859>